

СЕРВІСНІ КООПЕРАТИВИ В АГРОБІЗНЕСІ

Ф. В. Горбонос, д. е. н., професор
Львівський університет бізнесу та права

Обґрунтовується необхідність розвитку сервісної кооперації в агробізнесі та подається методика визначення критичної відстані надання механізованих послуг сільськогосподарським виробникам.

Постановка проблеми. Більшість фермерських господарств і господарств населення в Україні займаються виробництвом продукції рослинництва. Проте, не в усіх є відповідна матеріально-технічна база, що не дозволяє власними силами виконувати весь обсяг технологічних робіт. На придбання необхідних технічних засобів виробники потребують залучення значних фінансових ресурсів, які в найближчу перспективу віднайти проблематично. З іншого боку, не повне завантаження роботою наявної високопродуктивної техніки у частини фермерських і господарств населення знижує ефективність її використання. Постає питання необхідності пошуку шляхів поліпшення раціонального використання наявної техніки.

Нині найбільш привабливим і раціональним є створення сервісних кооперативів для надання механізованих послуг фермерським і господарствам населення, які недостатньо забезпечені технікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Належний розвиток сервісної кооперації в аграрному секторі значною мірою залежить від зацікавленості у співпраці з одного боку – сільськогосподарських товаровиробників, а з другого – підприємницьких структур, які б своєю діяльністю забезпечували своєчасне і якісне виконання необхідних послуг, а відтак сприяли б ефективному виробництву сільськогосподарської продукції. Значний вклад у розвиток кооперативної ідеї внесли відомі теоретики кооперативного руху і вчені економісти такі, як О. Чаянов, М. Туган-Барановський, А. Мартос, Є. Храпливий, В. Апопій, В. Гончаренко, В. Зіновчук, О. Крисальний, Л. Левкіська, М. Малік, Л. Молдаван та ін. Проте, жодна із їх праць не може претендувати на викінченість досліджень у плані підходу до визначення основних напрямів розвитку кооперації в аграрному секторі економіки на перспективу.

Мета і методика дослідження. Метою статті є обґрунтування доцільності створення сервісного кооперативу та його практичної участі у наданні механізованих послуг сільськогосподарським товаровиробникам. Досягнення поставленої мети є можливим при застосуванні соціологічного та системного підходу з використанням графічного, розрахункового методу та методу наукової абстракції.

Виклад основного матеріалу. Наявна сільськогосподарська техніка у фермерів та господарствах населення задіяна не на повну силу. Річний виробіток на машину є значно нижчим, ніж у колективних господарствах і не досягає нормативів. Надто слабо використовуються трактори. У багатьох випадках виробіток на еталонний трактор становить 1/3–1/2 від норми їх річного навантаження. На відміну від колективних господарств, де трактори задіяні протягом року рівномірніше (оранка, культивуація, посів, догляд за посівами, транспортні роботи), в інших категоріях господарств вони зазвичай використовуються на оранці і культивуації, а догляд за посівами зводиться до ручної праці.

Нині колективне використання техніки набуває особливого значення в господарській діяльності господарств населення і фермерських господарств. Ще в далекому минулому видатний теоретик кооперації О. В. Чаянов писав, що кооперація по суті своїх соціально-економічних завдань зобов'язана більш глибоко увійти в організацію засобів виробництва селянських господарств [4].

Основними завданнями кооперативу з надання механізованих послуг є створення належних умов для підвищення ефективності виробництва сільськогосподарських товаровиробників, ефективне використання засобів виробництва, зниження затрат у розрахунку на

одиницю виконаних робіт. В їх функції входить своєчасне та якісне виконання необхідного обсягу спеціалізованих робіт і на засадах, вигідних для господарств-учасників кооперації.

Такий кооператив не обов'язково має бути великим, надавати послуги фермерським та господарствам населення усього адміністративного району. Значні масштаби обслуговування вважаються нерациональними, оскільки це значно збільшує витрати на переїзди, транспортування техніки та ускладнює управління нею. Одним з основних показників ефективності використання техніки є величина прямих експлуатаційних витрат на одиницю виконаної роботи. Прямі експлуатаційні витрати на одиницю роботи при використанні тракторів складаються із суми витрат на оплату праці, амортизаційних відрахувань, відрахувань на біжучий ремонт і технічне обслуговування засобів механізації, зайнятих у процесі, вартості використаного палива та мастильних матеріалів і витрат на зберігання техніки.

Критерієм розрахунку оптимального розміру площі, що обслуговуватиметься механізованим кооперативом, мають стати змінні витрати на її одиницю, а одним з основних критеріїв економічної оцінки ефективності використання техніки – собівартість одиниці виконаної роботи або наданої послуги. Вона є результатом сумування експлуатаційних витрат і витрат на управління виробництвом. Прямі експлуатаційні витрати коштів можна розраховувати за кожною операцією і для окремо взятого машинного агрегату або в середньому на еталонний гектар.

Основним методом визначення ефективних меж площ є метод порівняння суми собівартості еталонного гектара і витрат на переміщення техніки з рівнем ціни на виконання одного гектара еталонної оранки. Собівартість еталонного гектара складається з експлуатаційних витрат і накладних витрат. Прямі експлуатаційні витрати можна визначити за формулою:

$$\sum Z = C_1 + C_2 + C_3 + C_4 + C_5,$$

де C_1 – оплата праці обслуговуючого персоналу, грн/га; C_2 – вартість витрачених паливно-мастильних матеріалів, грн; C_3 – амортизаційні відрахування, грн; C_4 – відрахування на поточний ремонт та обслуговування, грн; C_5 – інші витрати, грн.

Оплату праці визначають за формулою:

$$C_1 = m_1 \cdot P_1,$$

де m_1 – чисельність робітників, які обслуговують агрегат, за кожною окремою кваліфікацією, чол. P_1 – оплата праці за норму виробітку, грн.

Вартість витрачених паливно-мастильних матеріалів можна розрахувати за формулою:

$$C_2 = C_k Q + 12 \% (C_k Q) / 100,$$

де C_k – ціна 1 кг палива, грн.; Q – витрати пального на 1 ет. га, ткм., кг; $12 \% (C_k Q)$ – вартість мастильних матеріалів, грн.

Відрахування на амортизацію визначають за формулою:

$$C_3 = B \cdot a_n / 100,$$

де B – балансова вартість трактора, грн; a_n – норма амортизаційних відрахувань трактора прийmemo 15 %.

Витрати коштів на біжучий ремонт і технічне обслуговування можна розрахувати за формулою:

$$C_4 = B \cdot a_{ni} / 100,$$

де B – балансова вартість трактора, грн; a_{ni} – частку відрахувань на поточний ремонт і технічне обслуговування трактора прийmemo – 9,1 %.

Річні витрати на зберігання техніки з використанням навісів прийmemo згідно з нормами.

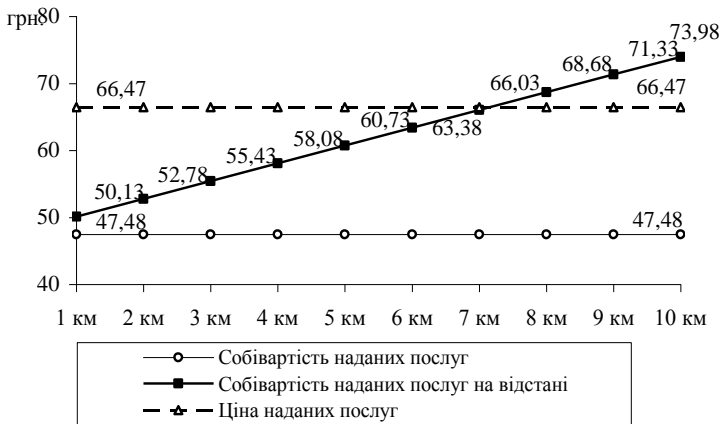
Використавши нормативні дані, розраховуємо складові собівартості еталонного гектара, а відтак – і загальну суму. Вона може бути попередньою ціною оплати за виконані механізовані послуги кооперативу для його власників. Однак, виходячи із суті ціноутворення, в кооперативі важливо передбачити певну страхову надбавку, щоб перекрити непередбачені витрати кооперативу, і досить низьку, щоби вона залишалася привабливою для сільськогосподарських виробників. Надбавку до ціни доцільно прийняти у розмірі 40 % від попередньої. Остаточна ціна за еталонний гектар наданих механізованих послуг сільськогосподарським товаровиробникам становитиме суму попередньої ціни і надбавки.

Оскільки послуги надаватимуться на певній території, то витрати на використання техніки будуть зростати у зв'язку з непродуктивними переїздами до місця виконання робіт. Ці витрати зростатимуть пропорційно віддаленості місця виконання роботи від місця базування техніки кооперативу. Використовуючи нормативи витрат пального, оплати праці, амортизаційні відрахування та інші, необхідно визначити витрати на один кілометр непродуктивних переїздів.

Для визначення критичної відстані, на яку може надавати механізовані послуги кооператив, використаємо графічно-математичний метод (рис. 1).

Використавши необхідні дані, одержимо точку перетину прямої суми собівартості еталонного гектара і витрат на переїзди з прямою

ціни кооперативу за надання послуг. Це буде критичний рівень відстані, на якій може надавати послуги кооператив.

Рис. 1. Визначення критичної відстані, при якій надання механізованих послуг є безбиткове

Отже, світовий досвід та умови, що склалися в аграрному секторі економіки України в результаті трансформації колективних сільськогосподарських підприємств, свідчать про необхідність створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання механізованих послуг фермерам і особистим селянським господарствам.

Висновки. Основна мета сервісного кооперативу – надання механізованих послуг сільським товаровиробникам. Послуги членам кооперативу надаються за собівартістю, що є ключовою відмінністю сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу. Критичну відстань, на яку може надавати послуги кооператив, доцільно розраховувати на основі порівняння суми собівартості еталонного гектара і витрат на переїзди техніки з рівнем ціни на виконання кооперативом 1га еталонної оранки.

Список використаних джерел

1. Горбонос Ф. В. Кооперація: методологічні і методичні основи / Ф. В. Горбонос – Львів: ЛДАУ, 2003. – 264 с.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Логос, 2001. – 380 с.

3. Кооперація в агробізнесі : підручник / Ф. В. Горбонос, Л. А. Янковська та ін. – Львів: ЛУБП, 2011. – 360 с.

4. Чаянов А. В. Краткий курс кооперации / А. В. Чаянов. – М.: Кооперативное издательство, 1925. – 77 с.